

Turf onder de kin

Turf onder de kin

Harry Bolwijn

Auteur: Harry Bolwijn

Pastorieweg 21

9989BL Warffum

Titel: Törf onder de kin

Vervolg op mijn boeken uit de serie: opa weet je

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand
en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze,
hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën,
opnamen of op enige andere manier zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming.

Omslag: Harry Bolwijn

ISBN:9789461935465

© info@harrybolwijn@gmail.com

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
Het begin	10
1953	18
Mijn eerste fiets, een doortrapper	45
Schooltijd in Emmercompasuum	48
Met mijn fiets te water	52
Kerk en geloof	55
Sinterklaas	57
1950 Nog een broertje er bij	58
1953 Verhuizing naar Groningen	61
1953 Groningen, Lijnbaanstraat 5	67
De nieuwe autoped	69
1953/1959 Gron, Agricolastr.14	71
“Driehoekje”	83
Speeltuin F.E. O	84
1954 Opa Koops wordt ziek	90
Scholen in Groningen	92
Ome Jan Koops	97
Opoe Koops komt inwonen	102
1958/1969 Gron. Oosterhavenstr. 5.	105
Jongensgilde 1955/1963	108
1e ziekenhuiscontact	110
Opkomst T. V	112
Mijn MULO-periode	115
Mijn jeugd in de Oosterhavenstraat	118
Begin werk belastingdienst	122

Verkering	130
Keuring militaire dienst	139
Korps Mariniers	141
Nationale Reserve (NATRES)	158
Ziekte en overlijden Mamme	161
Verloving en trouwen	170
1970 Geboorte Hilko	191
1970/1972 Groningen, Pyrietstr, 37	197
De rode FIAT 1100 van Pa Muller	200
Promotie commiezenrangen	203
1972/1976 Assen IJselstraat 135	206
18 oktober 1972 gezinsuitbreiding	211
Nieuwe opleiding in Molukse tijden	216
2 – jarig verblijf in Zwolle	232
Zwanger in onvrij Zwolle	238
Mijn nieuwe auto in de sneeuw	242
1979 geboorte dochter in Zwolle	248
Verhuizing naar Warffum, de Laan	252
Gemeenteraad Warffum	271
Ambtenaar van de burgerlijke stand	289
Geheimhoudingsplichten	293
Mijn politieke carrière	303
Tent, caravan, schouw en stacaravan	330
Tot slot	339
Epiloog	343

INLEIDING

OP 9 JULI 2024 BEN IK 79 JAAR GEWORDEN. DAT BETEKENT DAT IK NU BEGIN MET MIJN TACHTIGSTE LEVENSJAAR.

Mijn gevoel zegt ergens dat dit niet kan. Tachtig is een begrip, dat past bij ouderen, maar niet bij mij.

Het zou kunnen passen bij mijn grootouders. Die liepen, bij het beeld van ik nog van hen heb, altijd in het zwart gekleed. Dat hoorde bij hun tijd. Het was bijna een soort uniform voor ouderen.

Later in de tijd veranderde dat. Mijn vader was als zeventiger niet meer herkenbaar aan zwarte kleding. Hij kleepte zich nog altijd al een man van middelbare leeftijd. Dat was ook meer passend voor de negentiger jaren.

Van mijn moeder heb ik geen beeld van als oudere vrouw. Zij overleed, jammer genoeg, al toen ze nog maar 52 was. Haar zou ik graag als oudere vrouw hebben gezien

Maar ik, op papier bijna 80, voel mij niet oud. Natuurlijk heb ik wel allerlei kleine en grotere klachten, die bij ouderdom passen. Maar het begrip 80 past mij zeker niet.

Want daarboven, tussen de oren, ben ik nog steeds jong. bezig met plannen maken, wat ik nog wil gaan doen, zoals varen met een plezierjacht en klussen thuis en bij de kinderen.

Ik ben voor mijn gevoel nog steeds dat jochie in spijkerbroek, T-shirt en slobbertrui. De kerel die een hekel had aan een kostuum met overhemd en stropdas. Het liefst was ik informeel gekleed met een trui aan in plaats van een driedelig pak, zoals bij een beëdiging voor de rechtbank of bij een statiefoto van de gemeenteraad.

Maar soms moet ik toch wel beseffen, dat ik niet meer zo jong ben.

Als ik bijvoorbeeld op de ladder klim om de dakgoot schoon te maken, wordt mij dat heel duidelijk gemaakt. In mijn plannen maak ik de dakgoten rondom het huis snel even schoon. Maar als de ladder er staat, kom ik tot de ontdekking dat bij het begin van het werk na de vierde trede even een pauze moet worden ingelast.

Als ik het toegangspad naar de achtertuin geschikt wil maken voor een scootmobiel (heb ik die dan echt nodig?) plan ik dat in een halve dag te doen, of maximaal in een hele dag. Maar door alle noodzakelijke pauzes heb ik er bijna een week over gedaan.

Ouderdom? Toch wel iets. Maar tachtig? Dat is echt te veel. Misschien 60? Of 65, de pensioenleeftijd. Zelfs die pensioenleeftijd wordt tegenwoordig al opgerekt. Dus zo oud hoef ik mij dan ook weer niet te voelen.

Ik begin wel wat moeite te krijgen met het geheugen. Vroeger, nou ja, ik bedoel eigenlijk: nog maar kortgeleden, had ik bijna geen agenda of aantekenschrift nodig. Ik onthield alles zo wel. Mijn geheugen was soms zelfs fotografisch. Nu echter niet meer.

Tegenwoordig gebruik ik de afsprakenkalender, die in de kamer hangt. Maar in gesprekken merk ik ook dat ik namen of benamingen of zelfs gebeurtenissen vergeten ben. Door veel praten probeer ik dat te camoufleren. En dan maar hopen, dat je het woord of het gebeurde snel te binnen schiet.

Maar dat heeft toch niets met leeftijd te maken? Of toch wel? Ik vind van NIET.

Je kunt toch ook niet alles onthouden.

Maar toch schrik je wel als één van de kinderen iets over jou vertelt, wat je zelf ooit hebt gezegd, maar het niet meer weet.

Dan ga je beseffen, dat je veel dingen al niet meer weet. Zelfs foto's helpen soms niet meer.

Mijn oudste zoon Hilko zei laatst dat het misschien wel goed zou zijn als ik probeerde zoveel mogelijk uit mijn leven op papier te zetten. Ik heb wel een paar boeken geschreven over mijn voorouders en ook een paar samen met mijn kleinkinderen. Maar iets over jezelf vertellen is veel moeilijker. Bovendien is er weinig bijzonders gebeurd, vind ik. Laatst zat ik aan de eettafel daarover te peinzen. Handen onder mijn hoofd. Dat is een houding waarbij ik het gevoel kreeg beter met mijn gedachten om te kunnen gaan. Mijn ouders hadden daar veel moeite mee. Sowieso waren ze veel bezig hun kinderen een goede houding te laten aannemen, zowel zittend als staand. Vaak hoorde je dan als iemand van ons aan tafel zat tijdens het eten met de linkerhand onder de kin en in de rechterhand een vork of lepel: **“Most een törf onder de kin, mien jong?”**. Met andere woorden, ga eens fatsoenlijk bij tafel zitten. Pa is dat tot op latere leeftijd blijven gebruiken, ook tegenover zijn kleinkinderen.

Het begin

Mijn ouders en grootouders (of op z'n Drents: Mien oal lu) Hillechinus Bolwijn en Trijntje Koops zijn mijn ouders. Trijntje was de dochter van Lammert Koops en Jantje Hoving. Hillechinus (Ginus) was de jongste zoon van Harm Jezaias Bolwijn en Hillechien Ramaker.

Hillechinus Bolwijn en Trijntje Koops bij hun huwelijk in december 1944.

Mijn grootmoeder Hillechien Ramaker. Mijn grootvader Harm Bolwijn is in 1934 al overleden. Van hem zijn geen foto's bewaard gebleven.

Hillechien was winkelier in Emmercompascuum. Hillechinus woonde nog thuis bij zijn moeder en deed het meeste werk voor de winkel. In die tijd was dat vooral wekelijks een keer op de fiets, met de boodschappen in tassen aan het stuur, langs de klanten rijden. Hij bezorgde

dan de bestelde boodschappen en nam daarbij het winkelboekje mee voor de bestellingen van de volgende week.

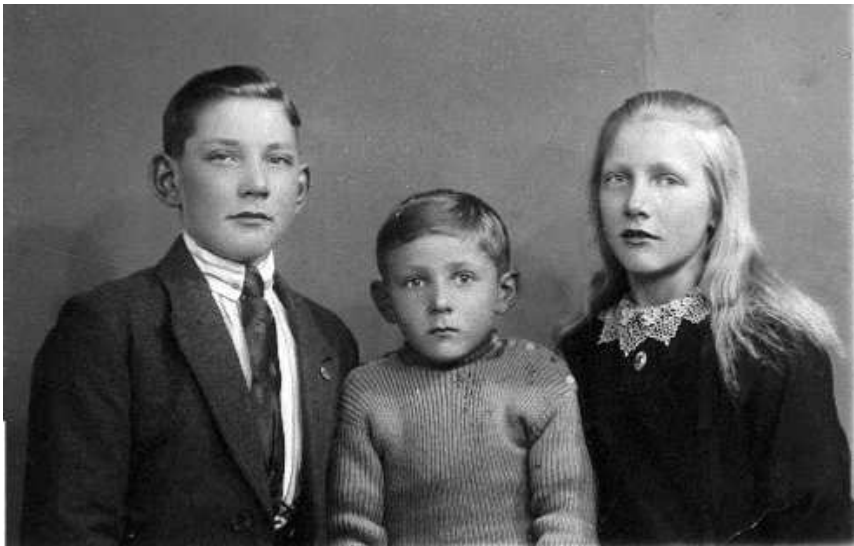
Mijn vader, Ginus, met zijn transportfiets

Moeder Hillechien beheerde de winkel en hielp de klanten daar. Het winkelboek was vaak belangrijker dan de winkelkas. Veel klanten betaalden pas als er geld was. Soms betekende dat, dat er gedurende de winter niets betaald werd, maar pas in het voorjaar en zomer als er weer werk was in het veen.

De vader van Hillechien was vervener en boer geweest. Hij pachtte en verpachtte stukken veengrond. Het verhaal gaat dat hij op een bepaald moment zelf drie boerderijen

had. Omstreeks 1915/16 zou hij die verkocht hebben en het meeste geld hebben omgezet in Russische aandelen, die door de revolutie in Rusland bijna niets meer waard werden.

Mijn opa Koops, Lammert Koops, was binnenschipper op een tjalk, de Vertrouwen, die ze in 1926 hadden laten bouwen. Hij en zijn vrouw hielden zich met name bezig met vervoer van turf en aardappelen. Turf werd soms zelf gekocht en in delen particulier in de stad verkocht. Aardappelen werden vaak vervoerd naar de aardappelmeelfabrieken. In mijn boek “peper aan boord” wordt nog veel verteld over de ervaringen van dit schippersgezin. De kinderen, Hendrik, Trijntje en Jan verbleven tijdens hun schoolperiode meestal bij de ouders van Lammert: Hendrik Koops en Johanna Wever in Tweede Exloërmond.

Hendrik, Jan en Trijntje Koops eind twintiger jaren

Mijn overgrootouders Hendrik Koops en Johanna Wever. De grootouders van mijn moeder uit 2^e Exloërmond,

Links: Opa als Landstorm dienstplichtige in 1914/1918

Rechts voor: Ootje Oven (Trijntje Kemper, mijn overgrootmoeder Hoving) en Opa (Lammert) Koops.

Achter: Opoe Koops (Jantje Hoving)

Links Trijntje Koops (mijn moeder) met rechts haar vriendin kort voor haar huwelijk

De trouwfoto van mijn ouders Hillechinus Bolwijn en Trijntje Koops in december 1944.

Hillechinus Bolwijn en Trijntje Koops trouwden op 5 december 1944 in Emmen.

Hun huwelijk ligt blijkbaar nogal gevoelig bij zijn moeder Hillechien. Niet duidelijk is waarom.

Meest waarschijnlijk is haar gevoel van standsverschil. Zij vond het verschil tussen haar middenstand/boeren geslacht ten opzichte van het binnenschippersgeslacht nogal groot.

Maar ook mogelijk is dat haar kerkelijke achtergrond een belangrijke rol heeft gespeeld. Zij stamde uit een streng gereformeerd geslacht, terwijl de ouders van Trijntje oorspronkelijk baptist waren, zoals veel schippers. Later gaven ze zelfs op niet meer bij een kerkgenootschap te horen. Dat dit een rol heeft gespeeld is niet onwaarschijnlijk, omdat via Hillechien haar broers en neven vaak is gepoogd om Hillechinus in haar eigen kerkelijke kring een echtgenote te laten zoeken.

Wat het ook is geweest, Hillechien heeft wel schriftelijke toestemming gegeven voor het huwelijk. Volgens de trouwakte is zij niet aanwezig geweest bij de huwelijksvoltrekking in Emmen.

Mijn moeder Trijntje heeft later wel eens verteld dat ik geen zevenmaands kindje was, (ik werd zeven maanden na de huwelijksvoltrekking geboren), maar dat zij voor het huwelijk al bewust zwanger was geworden om zo Hillechien tot toestemming te dwingen. Het kan? Maar?

Hoe dan ook, Hillechinus en Trijntje trouwden, gingen in het woonwinkelpand wonen en moeder Hillechien woonde bij hen in, in de voorkamer naast de winkel

Nu mijn eigen herinneringen vanaf mijn geboorte in Emmercompascuum in 1945 tot dicht bij mijn tachtigste in 2025.

“Compas” 1945/1953

Op 9 juli 1945 ben ik geboren, in het winkelpand op het adres: Oosterdiep Westzijde 222 te Emmercompascuum.

En wel in de slaapkamer van mijn ouders, op de benedenverdieping, naast de achterkamer. Ook mijn beide broers, Lammert en Hillechinus, zijn daar later geboren. De jongste noemden wij Giensie, het verkleinwoord van Ginus zoals mijn vader werd genoemd. Giensie of wel Ginus liet zich later Herman noemen, omdat zijn volle naam, Hillechinus, volgens hem te veel op een meisjesnaam leek. Die beslissing nam hij, toen hij later een reactie op een sollicitatiebrief kreeg, die was geadresseerd aan “Mejuffrouw H Bolwijn”. Het is voorstelbaar omdat zowel hij als pa waren benoemd naar hun respectievelijke grootmoeders, die beiden Hillechien heetten.

Natuurlijk weet ik niets van mijn eigen geboorte, maar wel van de slaapkamer. Daar mocht ik later in bed liggen als ik ziek was. Wat ik daarvan nog weet is dat, toen ik de bof had, mijn moeder mij daar een bord met mijn lievelingseten bracht. Aardappelen, met rode kool en een gehaktbal. Maar tot mijn eigen verbazing lustte ik het niet. Hoewel ik besef, dat ik later ook niet alle soorten eten

lustte, kon ik mij het toen niet voorstellen, dat ik zo teleurgesteld naar dat bord met eten heb gekeken.

Mijn geboorte was een lichtpuntje in huize Bolwijn. Het was twee maanden na de bevrijding, zeven maanden na het huwelijk, waar Moeke Bolwijn zo tegen was. Dan is er plotseling een nieuweling. Het eerste kind, dat geboren werd in dit huis. Onlangs las ik dat er op die dag, een uur na mijn geboorte, een zeer grote zonsverduistering is geweest. Ik heb dit nooit geweten. Zouden ze dit nooit kenbaar hebben gemaakt uit angst voor bijgeloof? Ik geloof het niet. Het werd vast niet belangrijk gevonden.

Moeke, of voor mij Opoe Bolwien, had zelf veel kinderen en kleinkinderen, maar niemand was nog geboren in dit huis.

Heeft mijn moeder een kraamverzorgster gehad?

Ik weet het niet. Zelf denk ik dat Opoe veel taken op zich heeft genomen. Zij had zelf immers veel ervaring, zowel met baby's alsook met de winkel.

Ik denk ook dat ik vaak bij haar in haar kamer ben geweest. Mijn moeder had het ook erg druk, zowel met haar huishouden als met de winkel. Voor de klanten moest je ook constant klaar staan. Zodra de winkelbel (die hangt nu bij onze voordeur) ging, werd verwacht dat je snel in de winkel was. Deze klanten waren vooral de mensen uit de buurt, die zich niet altijd kerkelijk verbonden voelden met deze kruidenier, maar die kwamen voor het gemak, dat deze winkel zo dichtbij was. In die tijd waren er nog heel

veel kruideniers, bijna bij iedere brug of sluis. En voor vele veenarbeiders werd niet te moeilijk gedaan als er in de winter geen geld genoeg was om alle boodschappen te betalen.

“Betoal moar as joe weer wat waak hebben.”

Dit was ook de reden waarom het klantenbestand redelijk in stand bleef. Dat was ook zo bij de klanten, die door Pa “onz Pabbe “werden bezorgd. Zo had hij eerst bijvoorbeeld in Bargercompascuum, een echt katholiek dorp, maar een enkele gereformeerde klant. Bij nieuwe klanten zei hij vaak, soms best wel met enige tegenzin, dat niet dadelijk in de winter betaald hoefde te worden, als er geen werk was, maar pas in het voorjaar als het werk in het veen weer begon. Daarmee breidde hij zijn klantenbestand, ook onder de katholieken, sterk uit.

Dat ik veel bij opoe was, blijkt ook wel uit mijn gevoel voor haar. Zij gaf mij, ook nu nog, nog steeds een gevoel van behaaglijkheid, in tegenstelling tot mijn ouders die ik maar streng vond. Op zich is dat onzin natuurlijk, want het waren allerliefste mensen. Maar dat zal vaak bij alle opoe's zo zijn geweest.

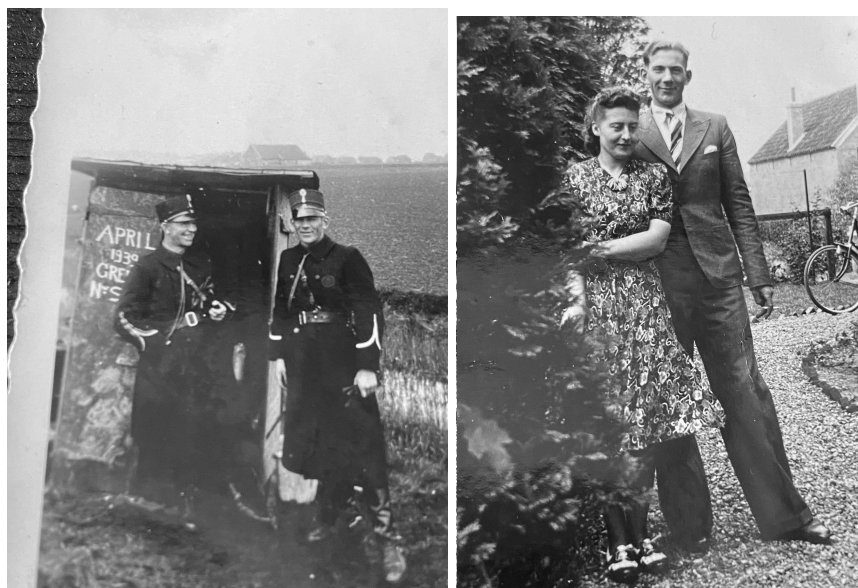
Terugdenkend aan die periode vond ik mijn “Opoë Koops” wel streng en nors. Misschien ook wel begrijpelijk. Zij had een paar jaar eerder, in 1942, haar oudste zoon verloren.

Hij was haar grote trots geweest. Hij had verder mogen en kunnen leren, wat maar zelden gebeurde, en was

marechaussee geworden. Als mijn moeder later over haar oudste broer praatte, ging het veelal over “die mooie grote man met dat prachtige uniform”.

Hendrik was verloofd met een meisje van zeer goede komaf in Apeldoorn. En plotseling komt er in 1942 dan bericht, dat hij in een ziekenhuis in Alkmaar is overleden.

Vol trots hebben ze op zijn grafsteen het wapen van het korps marechaussee laten graveren.

Marachaussee Hendrik Hoving. Linker foto met collega in april 1939 bij een grenspost. Rechts in Apeldoorn met verloofde Rie Vosselman

Dat ik veel bij opoe Bolwijn verbleef, maakt ook het volgende duidelijk. Nooit heb ik dat kunnen vergeten. In mijn jongste jaren verbleef ik vaak bij haar, in de kamer naast de winkel. Daar mocht ik van alles doen. Niets werd mij verboden. Ik weet nog heel goed dat ik op een stoel

naast de kachel kroop en op de schoorsteenmantel een inktpotje zag staan. De schroefdop was er af en de pen stond er nog in. Met griffel en lei had ik bij haar aan tafel veel mogen tekenen en ik wist dat zij deze pen gebruikte om brieven te schrijven. Daar kan ik dus ook mee tekenen, heb ik toen gedacht.

Bij mijn poging om de pen te pakken, is het inktpotje op de vloer gevallen. De vloer was verder kaal. Alleen in het midden van de kamer, onder de tafel, lag een groot kleed. Op de nette kale vloer was, schuin voor de kachel, was nu een grote inktvlek te zien.

“Och mien jong. Wat dust doe nou. Kenst ook nait helpn. Ik had dai pot dicht motten daun. Komt wel weer gaut. Griem moar nait zo”

Mijn moeder, die op het moment in de winkel bezig was, had het allemaal gehoord. Ze kwam, nadat de klant vertrokken was, snel naar opoe's kamer.

“Ik heurde het aal. Hai, wat een baudel. Wat most doe ook daar bie, kwoajong”

Opoe probeerde het te besussen. “Trientje, dat jong ken dat nait helpn. Ik haar dai deksel op pot motten daun.”

En zo nam zij mij, op dat moment haar jongste kleinkind, weer in bescherming. Een kind, dat haar weer een doel gaf om voor te zorgen, nu zij verder niets meer had, geen gezin, geen winkel. En een schoondochter, die zij eerder niet wilde accepteren en die nu haar rol in het huis had overgenomen.

De inktvlek is mij altijd bijgebleven. In 2020 ben nog eens in het huis geweest. Ik hoopte daar de inktvlek nog eens te zien. Helaas, de huidige bewoners hadden de vloer jaren daarvoor al laten vervangen, omdat deze deels verrot bleek te zijn.

Over de eerste jaren van mijn bestaan weet ik niet veel te vertellen. Naarmate ik wat ouder werd, zijn er meer herinneringen.

Het beeld van de winkel kan ik nog bijna wel uittekenen.

Centraal in de winkel stond de toonbank, met midden daarop de weegschaal. Naast die weegschaal stonden de gewichten. Aan de zijkanten stonden wat artikelen, waar wat reclame mee werd gemaakt. Schuin voor de toonbank stond een stander met koekjestrommels erop. Die trommels hadden een groot rond raam aan de bovenkant, zodat klanten de koekjes konden zien en aanwijzen welke ze wilden hebben. In de toonbank, midden achter de weegschaal, was een grote lade, waarin het geld en het winkelboek werden bewaard. In de kast van de achterwand waren veel planken waar de verpakte goederen waren te zien, zoals blikken met groente en bonen, blikjes Buisman aroma en pakken met diverse soorten Koopmans-meel en ook veel drogisterijartikelen. Er stonden ook veel vreemde potjes en zakjes met een bordje ervoor waarop stond “Koloniale Waren” Pa vertelde later wel dat daar veelal kruiden en dergelijke uit Oost-Indië in zaten.

Verder waren er heel grote en diepe laden, waarin suiker en andere losse producten werden bewaard. Koffie en thee zaten los in grote blikken, die op de onderkast van de achterwand stonden. Ook stond hier een grote pot met zout. Veel producten moesten dus in het bijzijn van de klant nog afgewogen worden. Aan de ene kant de bedoelde gewichten op de schaal en in de papieren zak op de andere kant zoveel van de gevraagde producten, tot de wijzer van de schaal weer in het midden stond. Nou ja, iets over het midden, om een goede indruk van de klant te krijgen.

Bij koekjes moest worden gezorgd, dat er alleen hele koekjes in de zak kwamen. Om een goede indruk te maken, werd al gezorgd dat in de koektrommels geen kapotte koekjes aanwezig waren.

Dat laatste gaf mij bijzondere kansen. De gebroken koekjes mocht ik heel vaak hebben, om deze te verdelen onder mijn vriendjes. En dat waren er daardoor velen.

In de winkel mocht ik niet komen als er klanten waren. Maar als die er niet waren, ben ik wel eens in de winkel geweest, om te kijken of er niet gebroken koekjes waren. Soms, laten we het houden op 1 keer, heb ik de koekjes wel eens geholpen om te breken. Op verzoek van mijn vriendjes? Of omdat ik graag het middelpunt van de groep wilde zijn? Helaas, ik weet het niet meer.

Door de plek waar onze winkel stond, bij de Bolwijnsbrug, in het landelijk gebied tussen de beide

dorpen Emmercompasuum en Bargercompasuum, met hoofdzakelijk huizen langs het Oosterdiep, waren er weinig kinderen van mijn leeftijd. Dit in tegenstelling tot de beide dorpen zelf, waar veel meer huizen bij elkaar stonden. Mijn vriendenkring was daardoor wel wat beperkt. Onze winkel had hier een beetje een centrumfunctie. Mijn vriendjes en vriendinnetjes woonden vlakbij, aan beide zijden van de brug. Recht tegenover ons huis, aan de andere kant van het Oosterdiep woonde een fietsenmaker, die al vanouds een vriend van mijn vader was, Zijn zoontje had mijn leeftijd en kwam regelmatig bij ons.

Schuin tegenover de brug stond nog een plaggenhut, gebouwd op het hoogveen. Het meeste veen al was afgegraven. Op het laatste stukje hoogveen stond nu alleen nog de hut. Om de hut heen was nog slechts een paar meter veengrond over. Dit was te weinig voor een kleine moestuin. Die bevond zich achter de hut op de lagere dalgrond. De hut had al wel een stenen voorgevel en ook waren de zijgevels (met name het voorste gedeelte) van steen. Bij het achterste gedeelte bestonden de zijwanden uit opgestapelde plaggen, evenals een groot gedeelte van het dak van het schuurgedeelte. Hier en daar waren de zoden afgedekt met planken. Op het voorste gedeelte van het dak werden veel oude dakpannen verwerkt. De ingang was gemaakt in de zijgevel van het schuurgedeelte. Hier was door het ontbreken van ramen bijna altijd donker. Om licht te hebben binnen stond de deur bijna altijd open.

Binnen was er 1 kamer met twee bedsteden. Het eten werd ook daar gekookt. Dit gebeurde op de turfkachel en in tijden dat de kachel niet brandde, op het petroleumstel dat op een kleine tafel in de hoek van de kamer stond. Het grootste gedeelte verder was schuur met daarin een stal voor de geit. De zoon van deze mensen was mijn grootste vriend. Daar speelde ik heel veel mee.

Vanuit mijn slaapkamer (boven aan de voorkant van ons huis) kon ik de hut goed zien. Dat kwam heel goed uit in de dagen dat ik voor straf niet buiten mocht spelen en mijn vriendje evenmin. Waarom hadden we eigenlijk straf? Wij waren, hoe weet ik niet meer, aan lucifers gekomen en waren bezig gegaan om het gedroogde lange gras op het lage gedeelte rondom de hut in brand te steken. Voor ons gevoel deden wij in het klein, wat boeren in het groot deden, namelijk het gras en riet aan de slootkant wegbranden. Dat dit gevaarlijk was zo dicht bij de hut met veel gras- en heidezoden als dak, hadden wij niet beseft. Als straf mochten wij niet met elkaar spelen en moesten zelfs een poos binnen blijven. Nou ja, ik moest binnenblijven. Hij mocht alleen buiten op het stukje hoogveen spelen. Dat lesje heeft effect gehad. Dat binnenblijven verveelde heel gauw. Mijn enige vertier was om op mijn slaapkamer door het raam naar de overkant te kijken, in de hoop dat mijn vriendje buiten was. Als we elkaar dan zagen zwaaiden we zo hard mogelijk naar elkaar. Daarmee werd de straf enigszins verlicht. Mamme vond het goed als ik vroeg of ik naar mijn slaapkamer mocht. Ik denk omdat het haar enige rust gaf.

Verder speelde ik ook veel met de twee meisjes, die met hun ouders in het houten huis naast het oude brughuis woonden. Niet dat ik de meisjesspelen zo leuk vond, zoals toen touwtjespringen en hoepelen. Maar wat wel leuk was, was de naastgelegen boerenschuur, waar geen voorhuis bij stond. Zeker als er werd gewerkt, zoals dorsen met een stoommachine. Dan waren daar veel mensen druk mee bezig en was dat leuk om te zien. Maar ook was het leuk als er niet wordt gewerkt. Dan konden we lekker in de schuur rondkijken of er iets was, waar we mee konden spelen. De deur was toch nooit op slot. En binnen was van alles te vinden waar je mee spelen kon. Veel boerengereedschap, hooi en bergen stropakken.

In de schuur van het houten huis waar de meisjes woonden, was ook een varkenshok. Daar werden bijna altijd een tweetal varkens gehouden. Voor ons als kinderen, herinner ik mij nog heel goed, is vooral bijgebleven, dat de varkens vaak werden gevoerd met in de schil gekookte aardappelen. Die dampen nog als ze in het hok werden gegooid. Niets was dan lekkerder, dan bij de varkens in het hok te gaan zitten, een aardappel ontvellen en die met een beetje zout op te eten. Heerlijk.

Over zout gesproken. Wat ik nog heel goed weet, is waar in de winkel de zoutpot stond. Daar heb ik eens een paar zakken vol uitgehaald. Waarom?

In onze tuin waren vaak veel vogels van allerlei soort. Dit bleek te komen omdat Pa (toen nog “Pabbe”) als hij wat graan in het kippenhok strooide, hij ook bij de kersenboom

achter in de tuin, graag wat strooide voor de vogels. Die waren er heel veel en in allerlei soorten. Ik mocht daar graag naar kijken.

“As doe aine hebben wilt, most hom solt op steert leggn” zei hij eens. Het kwam mij zeer geloofwaardig over. Het leek mij geweldig, zelf één van de mooie vogels vast te kunnen houden. In gedachten was ik al bezig een klein model kippenhok te bouwen met een buitenren. Pa had wel spijkers en een hamer, wel een zware, maar dat moet wel lukken en in ons turfhok had ik al een stuk kippengaas gezien. Buurman Middel zou vast en zeker wel wat hout hebben, want die heeft zo veel. Bijna alles.

Dus zout op de staart. Stiekem ben ik naar de winkel gegaan en heb daar twee papieren zakken met zout gevuld. Bij de kersenboom zaten toen maar een paar vogels. Stilletjes dichtbij komend heb ik een hand(je) vol zout naar de vogels gestrooid. Van schrik vlogen ze weg. Even later kwamen ze terug met meerdere vogels erbij. Ze dachten natuurlijk dat er voer werd gestrooid. Als een wilde heb ik alle zout dat ik had er heen gegooid. Maar geen vogel bleef zitten. Ze vlogen allemaal weg. En ze bleven weg.

Zeer teleurgesteld heb ik Pa verteld, dat ik zeker wist dat er zout op de staart van veel vogels terecht is gekomen, maar dat geen vogel bleef zitten.

“Most ook nait gooin, maar op steert leggn” zei hij met een serieus gezicht.

Ja, maar. Als ik in de buurt komt, vliegen ze was, was mijn reactie.

Het heeft nog wel een paar jaar geduurd, voordat ik begreep dat ik er was ingetuind.

Op 27 april 1948 kreeg ik een broertje. Hij werd Lammert Hendrik genoemd, naar zijn grootvader van moeders kant en diens grootvader. Ook mogelijk is dat de tweede naam Hendrik hem werd gegeven ter nagedachtenis van de oudste broer van Mamme, die bij de marechaussee was geweest en in de oorlog was overleden.

Dat het een broertje zou worden wist ik natuurlijk niet. Niemand wist dat in die tijd.

Maar ik wist ook niet dat er een kindje, een broertje of zusje zou worden geboren. Daar werd tegenover kleine kinderen niet over gepraat.

In de aanloop van de geboorte werd ik naar de buurvrouw, Vrouw Springer, gebracht. Pas ruim na de geboorte kwam ik weer in huis.

“Kijk maar eens goed in dat ledikantje. Daar ligt je nieuwe broertje.”

Het ledikantje, dat aan het voeteneind van het bed stond, kende ik wel. Ik had er zelf in geslapen toen ik kleiner was. Nu niet meer. Nu sliep ik op dat hele grote bed in de linker slaapkamer op zolder.

“Hoe weet je nou dat hij Lammert heet? Wie heeft dat verteld? En van wie heb je die gekregen?”

Wie er bij de geboorte van Lammert aanwezig is geweest, weet ik niet. Ik heb het later niet kunnen en nog later niet durven vragen. Het kan zijn dat onze huisarts, dokter Belksma, erbij is geweest of misschien alleen Opoe Bolwijn. Zeker is dat de dokter de eerste dag er is geweest, om net als bij mij, ook Lammert tegen polio in te enten. Bij mij kwam hij precies een week later weer terug voor een controle en afgifte van het inentingsbewijs. Dat zal bij Lammert ook zo gebeurd zijn.

Van links naar rechts: Mamme, Lammert, Harry, Pabbe

“Lammert is een echte handenbinder” zei Mamme wel eens. “Je motten hom de haile tied ient oog holln. Hai vret van alles uut.

Water trok Lammert altijd, maar ook vuur.

Wat vooral bekend is gebleven over hem, is **“het lichtje op zolder”**.

In zijn jongste jaren, waarin hij al wel kon lopen en overal aan zat, komt hij plots van de trap afglijden naar de keuken en riep maar steeds opnieuw “Lichtje op zolder, lichtje op zolder” Eerst schonk niemand er aandacht aan. Na een paar keer vroeg Mamme hem wat hij eigenlijk bedoelde. Hij bleef het maar herhalen. Verbaasd dacht ze dat de enige lamp op zolder nog brandde. Hoewel ze wist dat hij die lamp niet aangedaan kan hebben, want daarvoor zal de schakelaar te hoog, besloot ze toch maar even te kijken. In de gang, onderaan de trap zag ze het al: er brandde wat. “Ginus, kom gauw. Er is brand op zolder”, riep ze zo hard ze kon. Pa Ginus snelde naar boven. Omdat een emmer water vullen met de pomp te lang zou duren, had hij onderweg snel het tafelkleed van de tafel getrokken om de brand mee te blussen. Boven gekomen zag hij, dat naast de winkelvoorraden een grote lege suikerzak lag te branden. Er vlakbij lag een open doosje met lucifers.

Als ik het gedaan zou hebben, zou ik zeker gestraft zijn. Ik was tenslotte al vijf jaar. Misschien zelfs wel klappen “met de klabatse veur de kont “. Ik had dat ding wel eens

gezien. En er is mij er bij verteld waar die voor bedoeld was. Voor stoute kinderen.

Maar bij Lammert gebeurde dat niet. Die was ook nog maar net twee jaar. Hij werd alleen toegesproken dat hij dat niet weer mocht doen. Toen hij begon te huilen pakte Mamme hem op de arm. “Stil maar heur, laiverd. Doe magst nait weer lucifers aanstriecken. Das veel te gevoarluk”

Achter Mamme en Opoe Bolwien Voor Harry en Lammert

In de verte het kippenhok en daarachter de kersenboom

Niet alleen vuur trok hem, maar water nog veel meer.

Mamme was eens kleding aan het verven. In de tobbe (hij staat nog bij ons op de schuurzolder) had zij een bepaald soort textielverf met water gemengd. Hierin had zij een poos wat kledingstukken geweekt. Die werden daarna op de waslijn gehangen om te drogen. Toen Lammert de tobbe met het rode water zag, is hij er dadelijk in gaan zitten. Tenslotte ging hij ook altijd in bad in deze tobbe.

In bad gaan vond hij altijd wel fijn. Gevolg was nu, dat zijn oorspronkelijk witte kleding tot ongeveer zijn middel helemaal rood was geworden, inclusief de luier.

Wij woonden aan het Oosterdiep, het hoofddiep tussen de beide “compas” dorpen, direct bij de brug. Als Lammert weer eens moest worden gezocht, dan was de kans het grootst, dat je hem ergens bij de sloot van de burens of bij de brug of het kanaal vond. Bij het kanaal zat hij dan vaak in de onderwal, zo dicht mogelijk bij het water. Vaak kwam hij op natte sokken thuis en soms kwam hij ook huilend thuis te vertellen dat één van zijn klompen was weggedreven. Mamme kon het hem verbieden, maar dat hielp niets. Toen mamme hem eens vroeg een gebroken schoteltje in het Oosterdiep te gooien, deed hij dat maar graag. “Magst nait ien onderwal kroepen”, had ze hem nog gewaarschuwd.

Dat deed hij ook niet. Zoals heel vaak stond ik met vrienden op de brug. We wachtten daar op een in de verte aankomend schip, dat door de brug moest. We mochten dan van de brugwachter soms op de brug blijven staan, terwijl hij de brug opendraaide.